

ПРОМЕНИ В ГРУПОВАТА ИДЕНТИЧНОСТ НА ТРАНСГРАНИЧНИТЕ СЕМЕЙСТВА ОТ РОДОПИТЕ 1992-2015

Антонина Желязкова¹

Резюме. Текстът е опит да бъдат проследени последиците от трансграничното разделяне на семействата върху груповата културна идентичност не само на първото и второто поколение емигранти, но и на онази част от нуклеарното семейство (предимно децата и старото родителско поколение), които остават в България. Анализът е базиран на дългогодишно наблюдение на терен, на вторичен анализ на свободни интервюта и фокус групи, както и на необнародвани интервюта.

За културата и религиозните разбирания на мюсюлманите е труден за осмисляне и дълбоко преживян екзистенциален шок фактът, че семейството вече не е базирано на съжителство на едно и също място, в традиционната общност и среда, а и в обичайната йерархия вътре в нуклеарното семейство. Търпят сериозни промени и разбиранията на мюсюлманите за отношенията между малкото семейство и разширения му родови вариант. В името на просперитета, в рамките на двадесет и пет години традиционното семейство се изгубва и се превръща в нещо фрагментирано, пространствено разпръснато и с изтъняващи, а след време – частично прекъснати социални, културни и йерархични връзки. Въпреки засиления научен интерес, както и натрупаните знания до 2015 г., проблемният кръг за семейните трансформации и местните социални мрежи все още остава маргинален, а теренният материал непълен и разпокъсан.

Ключови думи: мюсюлмани, Родопи, трансатлантически, трансгранични, втора генерация, емигранти

ВЪВЕДЕНИЕ В ТЕМАТА

Новите икономически и социални проблеми свързани с миграцията след 1989 г. заварват неподготвени академичните среди в България. Пречка за изследванията на миграционните процеси от една страна се дължи на неувоения тогава, но крайно належащ интердисциплинарен подход, както и на новите методологически практики за анализ. От друга страна, през 90-те г. на XX век сериозна пречка за изучаването на миграциите са разпокъсаните и не-системни статистически наблюдения, отсъствието на натрупване на база данни и на информационна система на институциите, които се занимават с миграцията. Двадесет години по-късно интензивното движение на населението към различни европейски и трансатлантически дестинации, заедно със съпътстващите ги демографски и социокултурни промени, се превърнаха в сериозен проблем

¹ Доц. д-р Антонина Желязкова - Международен център за изследване на малцинствата и културните взаимодействия (IMIR)
Адрес за контакти: zhelyazkova@einet.bg

за България. Това отвори ново изследователско поле за академичните среди, подходът на учените се отвори към опита на европейските страни. Това направи възможно участието в някои иновативни проекти за емпирично и контекстуално проучване на миграциите и техните последици заедно с други европейски държави, в търсене и събиране на достатъчна база данни, за да се създаде и теоретична, фундаментална насока на знанията по този общ за света проблем. Разгърнаха се, макар все още фрагментирани и недостатъчни, интердисциплинарни изследвания на различни аспекти на емиграцията и имиграцията, на бежанските потоци от различни посоки на света в сравнителни европейски проекти, финансирани от академичните и иновационни програми на ЕК.

Още в началото на 90-те години на XX век социалните антрополози се опитват да идентифицират причините и посоките на миграцията от Родопите сред турците и помаците. Според тези ранни наблюдения, през периода 1991-1992 емиграцията е изцяло насочена към Турция, където повечето семейства имат вече установили се роднини, а мотивацията е свързана с политическата и икономическата конюнктура, както и с религиозните свободи в България.

Бумът на краткосрочната миграция е 1992-а година, стимулирана от нарастващото желание за еманципация и характерната за цялата страна еуфория за пътуване и за постигане на нов икономически, социален и културен опит извън пределите на държавата. Времената на истинската икономическа миграция настъпват по-късно – през 1993-1997 г. Тази миграция е причинена от обезценяването на лева, стопяването на личните спестявания, забавянето на реформите в селското стопанство, масовото закриване на дъщерните цехове в родопските общини и системните кризи с изкупуването на тютюна. Основни страни, към които е насочен потока на миграция на българските турци са Германия, Холандия, Дания и Швеция. Помаците от Западните Родопи се насочват към Южна Европа - Гърция, Испания, Италия, но освен това масово (понякога всеки пълнолетен) участват в лотарията „зелена карта“ за САЩ. Активизира се и вътрешната миграция към градовете, в които има строителни обекти. Нов бум на миграция на турците е регистриран през 1996 – 1997 г. и той несъмнено е породен от влошените икономически условия.

Доклад на Националния статистически институт показва, че през 90-те и първите години на XXI-я век турците представляват 12% от емигриращите български граждани, по-специално 13% от постоянните емигранти, 12% от мигриращите с цел заетост, и 10% от краткосрочните мигранти. Съпоставен с числеността на малцинството, процентът на миграция изглежда най-висок и обхваща предимно мъже на възраст под 40 години. Основните държави като мигрантски избор са Германия, Испания, Канада, САЩ, когато става дума за дългосрочен престой, и съответно Гърция, Испания и Обединеното кралство, когато става дума за краткосрочен престой. Според информацията в пресата, цели райони в Източните Родопи остават без младежко и мъжко население, което притежава сравнително добро образование и квалификация. Над 10 000 мъже работят на строителни обекти в големите холандски градове. По оранжерии, ресторанти и